

ตำราคุณนกเขาชวา

ผศ.เต๋อ น พรหมเมศ

ตำราคุณกเขาวา

ผศ.เดือน พรหมเมศ

วิถีชีวิตของคนไทยสมัยก่อน นอกจากจะดำเนินชีวิตตามภาระหน้าที่ ทำมาหากิน เช่น ทำไร่ ทำนา ทำสวน ค้าขาย หรือประกอบอาชีพอื่น ๆ ตามความสามารถของแต่ละคน เพื่อยังชีพอยู่ได้แล้ว ยังมีเวลาส่วนหนึ่งเพื่อสร้าง สันถนาการตามความสนใจและความชอบของแต่ละคน เช่น บางคนอาจเล่น ดนตรี สีชอ ร้องเพลง ปลูกไม้ดอก ไม้ตัด ไม้ประดับ ในขณะที่บางคนอาจจะ เลี้ยงสัตว์ที่ตนชอบไว้ดูเล่น อาจจะเป็นสุนัข แมว ไก่ ปลาเงินปลาทอง ปลาสวยงามชนิดอื่น ๆ หรือนกบางประเภทก็ได้

การเลี้ยงนกยังแบ่งนกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามความสนใจของผู้ เลี้ยงได้อีก เช่น นกที่มีสีสันสวยงาม นกที่มีเสียงร้องหรือเสียงขันไพเราะ เพราะ เสียงร้องของนกบางประเภทไพเราะจับใจ หรือบางคนอาจจะเลี้ยงไว้เพื่อความ เป็นศิริมงคล ให้เกิดลาภผลหรือยศศักดิ์ได้ตามความเชื่อของคนในถิ่นและ สังคมสมัยนั้น ๆ

ในวรรณคดีไทยบางเรื่อง ยังมีแสดงไว้ให้เห็นว่าคนไทยสมัยก่อนสนใจ และเล่นเรื่องนี้กันมานานแล้ว ตัวอย่างจากเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนแผน ขึ้นเรือนขุนช้าง ซึ่งเป็นพระราชานิพนธ์ของรัชกาลที่ 2 ได้กล่าวถึงบ้านขุนช้าง ที่มีการปลูกไม้ดอก ไม้ตัด และเลี้ยงปลาสวยงามไว้มากมาย

เมื่อขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้างเพื่อไปหานางวันทอง ก็อดที่จะชมไม้ที่ ขุนช้างปลูกไว้ไม่ได้ กวีได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้อย่างไพเราะมากกว่า

“โจนลงกลางชานบ้านดอกไม้ รวยรสเกสรเมื่อค่อนคืน กระถางแก้วแก้วเกิดพิกุลแกม สมอรัตติตทรงสมละไม ตะโกนาทึงกึ่งประกบยอด บ้างผลิดอกออกช่อชู้ช้น ยี่สุนุกุหลาบมะลิช่อน ลำตวนกวนใจให้ไคลคลา ถัดถึงกระถางอ่างน้ำ พ่นน้ำตำลอยถอยจม	ของขุนช้างปลูกไว้อยู่คาชดิน ขึ้นขึ้นลมชายสบายใจ” ยี่สุนุ่แซมมะสังัดตดูไสว ตะขบช่อยคัตไว้จ้งหะกั้น แทงทวยทอดอินพรมนมสวรรค์ แสงพระจันทร์จับแจ่มกระจ่างตา ช่อนชู้ชุกลิ่นถวิลหา สาวหยุดอย่างช้าแล้วเย็นชม ปลาทองว้ายคล้ำเคล้าคลึงสม นำชมชักคู่อยู่เคียงกัน”
--	--

แสดงให้เห็นว่า ขุนช้างซึ่งมีฐานะร่ำรวยระดับเศรษฐีได้ตกแต่งบ้านไว้
อย่างสวยงามโดยตกแต่งไม้ดอกไม้ตัด และจัดอ่างปลาไว้บนบ้าน จนขุนแผน
ซึ่งมีฐานะเป็นผู้บุกรุกในขณะนั้นยังอดชมความงามมิได้ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า
ขณะนั้นเป็นเวลากลางคืน ถ้าขุนช้างเลี้ยงนกไว้ นกก็คงจะหลับกันหมด เราจึง
ไม่ทราบว่าคุณช้างเลี้ยงนกอะไรไว้บ้าง เพราะขุนแผนไม่ได้กล่าวชม กวีก็ไม่ได้อ
บรรยายถึง

ในภาคใต้ของเราก็คงจะมีวิถีชีวิตไม่แตกต่างไปจากที่กล่าวไว้มากนัก
เรามีการปลูกต้นไม้เลี้ยงสัตว์ เพื่อสันทนาการมาช้านานแล้วเช่นกัน โดยเฉพาะ
เฉพาะนกต่าง ๆ เช่น นกขุนทอง นกกรงหัวจุก นกเขาใหญ่ และนกเขาเล็ก
หรือนกเขาชวา ที่เราจะกล่าวถึงต่อไป

นกเขาเล็ก หรือนกเขาชวา เป็นที่นิยมเลี้ยงกันมาช้านาน โดยเฉพาะ
สังคมของชาวไทยมุสลิม จะนิยมเลี้ยงกันมาก เหตุที่เรียกว่า นกเขาชวาก็น่าจะ
มีสาเหตุมาจาก นกชนิดนี้เป็นที่นิยมกันมาก ในประเทศอินโดนีเซีย จึงได้ชื่อ
ว่านกเขาชวา และยังมีนามมาถึงมาเลย์เซีย สิงคโปร์ จนถึงภาคใต้ของประเทศ
ไทยด้วย

ในปัจจุบันมีการคัดเลือกสายพันธุ์ ขยายพันธุ์และจัดประกวดแข่งขัน
นกเขาชวากันเป็นประจำตั้งแต่ระดับท้องถิ่น จนถึงระดับอาเซียน มีผู้เลี้ยงนก
ส่งนกเขาชวาเข้าประกวด แข่งขันมากมาย ทั้งประเทศไทย มาเลย์เซีย สิงคโปร์
และประเทศอินโดนีเซีย และยังแบ่งนกออกเป็นประเภท ๆ ตามเสียง เช่น

เสียงเล็ก เสียงกลาง และเสียงใหญ่ โดยกำหนดกติกาการแข่งขันเป็นสากล และมีมาตรฐานยิ่งขึ้น

ตำราหนักเขาชาวที่จะนำเสนอในที่นี้ เป็นตำราที่บันทึกไว้ในสมุดข่อย เป็นหนังสือบุดขาวขนาดเล็ก 11 x 26 ซม. ดันฉบับเก็บรักษาไว้ที่สถาบันทักษิณคดี เนื้อหากล่าวถึงประวัติความเป็นมา และกำเนิดนกเขาชาว คุณลักษณะที่ดีของนก และลักษณะที่ไม่ดีของนกที่ไม่ควรนำมาเลี้ยง เพื่อเป็นแนวให้ผู้สนใจเลี้ยงนกได้พิจารณาดู จะได้ไม่เกิดโทษ หรือเสียดจัญไรแก่ผู้นำนกไม่ดีมาเลี้ยงไว้ ตามความเชื่อของคนโบราณ ที่ได้สังเกต ศึกษากันมาช้านานว่า ถ้าเลี้ยงนกอย่างนั้น ๆ แล้วจะเกิดผลอย่างไรต่อผู้เลี้ยง รวมทั้งบอกเคล็ดวิธีแก้เสียดจัญไร หรือมลทินที่ได้ไปจับหรือแตะนกที่ไม่ดีเข้า เสียดจัญไรจะได้ไม่ติดตัวเราไป

การศึกษาปริวรรตครั้งนี้ ผู้ศึกษาพยายามอ่านและทำความเข้าใจ ดันฉบับเพื่อจะนำเสนอสาระที่ถูกต้องที่สุด หากจะมีข้อบกพร่องอยู่บ้างก็ขอภัยมา ณ ที่นี้ และขอให้ท่านผู้สนใจอ่านดันฉบับที่ปริวรรตไว้ตอนท้ายบทความฉบับนี้ หรือถ้าท่านผู้ใดสนใจจะอ่านจากดันฉบับจริงก็ติดต่อสถาบันทักษิณคดีโดยตรงได้

๑ เนื้อหาสาระจากตำรานกเขาชาว

กล่าวถึงประวัติและกำเนิดนกเขาชาว ว่านกการเวกอาศัยอยู่ในกลีบเมฆ ใช้ขน ทำให้ขนเส้นหนึ่งหลุดร่วงลงมาสู่พื้นดิน กลายเป็นนกเขาชาว เป็นงูเหลือมปากเปิดและงูตะบอง¹ ส่วนที่เป็นนกเขาชาว บางส่วนก็เป็นคุณ แต่บางส่วนก็เป็นโทษ “เป็นสฤณาให้คุณให้สูญตาย...”

กล่าวถึงลักษณะของนกที่เป็นคุณ สมควรเลี้ยงไว้ เรียกว่า “ลักษณะสะกดเพลิงสิบประการ” คือ นกที่มีลักษณะให้คุณ ป้องกันความเดือดร้อน และก่อให้เกิดสิริมงคลแก่ผู้เลี้ยง มีดังต่อไปนี้²

¹ งูตะบอง เข้าใจว่าน่าจะเป็นงูบองหลา หรืองูจงอาง เพราะกล่าวว่า เทียวซุ่มซ่อนอยู่ตามห้วยและเหวผา ยังกลายเป็นนาคนาครีมีพิษด้วย

² ผู้ศึกษาพยายามวิเคราะห์แล้วว่า 10 ประการมีสิ่งใดบ้าง แต่ไม่สามารถแยกได้ชัดเจน เพราะมีรายละเอียดปลีกย่อยมากกว่า ผู้แต่งก็ไม่ได้บอกเป็นข้อไว้ชัดเจน จึงไม่ได้ทำไว้เป็นข้อ ๆ ขอให้ผู้ศึกษาทั้งพิจารณาทำความเข้าใจด้วยตนเอง

- นกตัวโตปีกขาวเส้นหนึ่งตี ถ้าสองเส้นค้ำลำสาเกาทอง
- นกตัวโตฝ้าตีนดำ ลายตอก เล็บขาวนวล ตีราคาเท่าทองหนักพันตำลึง
- นกตัวโตขนหน้าผากขาวนวล ตรงตามตำราเลี้ยงไว้จะเกิดลาภยศ มีค่าแสนตำลึงทอง
- นกตัวโตขนงอกในปาก คุ่มโทษภัยได้จะส่งเสริมให้มีลาภสการ มีค่าสินถึงทอง
- นกตัวโตขนขาวล้อมรอบตา กลิ่นปากหอมเหมือนกระเทียม หรือไม้กฤษณา จะเป็นสวัสดิ์ เป็นมงคลจักรวาล ก่อให้เกิดสวัสดิ์มงคล มีค่าห้าถึงทองคำหนักเจ็ดจัญไร ช่วยให้เกิดลาภยศ ทำมาค้าขายดี
- นกตัวโตสีขนนวลละออง เท้าแดง เสียงแหบเครือ ตามตำราว่าเลี้ยงไว้จะได้สุข ไซ้เป็นนกต่อได้ดี เพราะขยันขัน ก่อให้เกิดลาภ และเป็นสุขแก่ผู้เลี้ยง
- นกตัวโตเสียงคล้ายปีแก้ว กระจีออปีกก่อนขันเป็นโรคทรัพย์ มีค่านับพันถึงทอง
- นกตัวโตขนหางสีบเจ็ด-สิบแปดเส้น เป็นพระยาราชนกษัตริย์ คุ่มกันอันตรายได้ เลี้ยงไว้จะได้ดี ร่ำรวยระดับเศรษฐี
- นกตัวโตขนหางสีบสามเส้น สีบห้าเส้น เป็นพวกบริวาร พอเลี้ยงได้แต่ไม่ให้คุณ
- นกตัวโตขนขาว เท้าแดงดั่งกุ่มตัม ปากงอนเหมือนปากนกไนรี กระจีออปีกตีทุกทีขันเป็นราชปักษี
- นกตัวโตเสียงขันดั่งโสภาทอง ปีกซ้ายขวาขาวผ่อง ค้ำลำสาเกาทอง
 - ถ้าขันฟังมือออกอย่างไร เป็นวิสัยนกป่า
 - ถ้าขันดั่งสารธรณี ทำนว่าดี เป็นโรคทรัพย์
 - ถ้าขันดั่งสารพุกุโธ เลี้ยงไว้จะดี เป็นสุข
 - ถ้าวขันดั่ง สรรพทุกข์ พอเลี้ยงได้ (กลัวไพร่กระทุกพอเลี้ยงได้)

- นกตัวโหวงซี่เวียนขวา เลียงใต้ ถ้าเวียนซ้ายไม่เข้าการ
- ถ้าตัวโหวงซี่เป็นเลขหนึ่งทั้งตัว ตีค่าไว้สี่พันสุวรรณบน เลียงไว้จะพร้งพร้อมข้าทาส บริวาร เท้าทัน ราชปักษี ป้องกันไฟได้ (สะกดอค์คี)
- ถ้านกตัวโหวงซี่เหลือ่องเรื่องรองดั่งทอง มีค่าสี่ถึงทอง ถ้าสร้อยคอขาวเส้นหนึ่ง สองเส้นเลียงใต้เป็นมงคลจักรวาล

ต่อจากนั้น กล่าวถึงลักษณะนกที่เป็นโทษ ไม่ควรจะนำมาเลี้ยงไว้ อาจถึงขั้นอนุบาทว์ จัญไร แก่ผู้เลี้ยงได้ ลักษณะนกที่ก่อให้เกิดอับมงคล มีดังนี้

- นกตัวโหวงซี่ปากเหม็น ปากห่างเป็นร่องลม เรียกว่านกประตู่ผี ก่อให้เกิดความอับมงคล มัวหมองแก่ผู้เลี้ยง
- นกตัวโหวงซี่เท้าแดงดั่งนกกกระจอก ขนหางไม่ถึงลิบเส้น เป็นลักษณะร้าย
- ถ้านกตัวโหวงซี่ตีนติดกันตั้งตีนเป็ด ขนทวนเกล็ด ปีกหุ้มกายไม่มีดตัว เป็นน้อราชปักษี ลักษณะชั่ว
- นกตัวโหวงซี่ตาแดง ตูไม่งาม เป็นอุจาดตา ท่านว่ามีพิษ ไม่ควรติดรักใคร่เอาไว้เรือน ใครเลี้ยงไว้จะเกิดทุกข์จัญไร เศร้าหมอง เพราะ “ด้วยสัตว์ตัวเถื่อน ร้ายกาจอุบาทว์ปน”

ในตำรากล่าวว่า ใครเลี้ยงนกลักษณะนี้จะไม่มีความสุข จะได้โทษร้ายสามประการ คือ เกิดความจลาจลวุ่นวายในบ้าน เช่น ถูกขโมยลักทรัพย์ ทำมาหากินไม่เป็นผล จะยากจนลง และอาจจะมีโทษทางการบ้านเมืองมาถึง ทำให้ลำบากยิ่งขึ้น หรืออาจถูกไฟไหม้บ้านก็ได้ นักเลงนกจึงไม่ควรประมาทอย่าดูเบา หากไม่เชื่อลองเลี้ยงชันสูตร (พิสูจน์) ดูก็ได้

ต่อจากนั้นก็กล่าวไว้ว่า หากใครไปจับนก ที่มีลักษณะไม่ดีเข้า จะต้องล้างมือให้สะอาด มิฉะนั้นจะมีเสนียดจัญไรติดมือ การล้างมือ ต้องใช้ผิวมะกรูดขัดมือ แล้วล้างด้วยน้ำเจ็ดปลักจึงจะหมดราศี แล้วให้มนต์พระสงฆ์ทรงสิกขา มารदन้ามนต์ให้ จึงจะหมดมลทิน

จบต้นฉบับนกเขาขวาเพียงแค่นี้ ตอนท้ายผู้แต่งกล่าวไว้ว่า ได้เรียนรู้แล้วอย่าดูเบา ไม่เชื่อก็ลองเลี้ยงพิสูจน์ดู

ตำรานกเขาชวา นับเป็นบันทึกภูมิปัญญาของชาวบ้าน จากการเก็บรวบรวม ศึกษา สังเกต เป็นเวลานานจนได้ข้อสรุปไว้เป็นหลักการ หรือองค์ความรู้ นับเป็นตำราสูงค่าเล่มหนึ่งที่ผู้สนใจจะฝึกเลี้ยงนกเขาชวาใช้เป็นคู่มือศึกษาและดูแลลักษณะของนกที่จะเลี้ยงได้

เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของบรรพชนไว้ และให้ท่านผู้สนใจได้ศึกษา ทดสอบจากต้นฉบับ ผู้เขียนจึงได้ปริวรรตเป็นอักษรวิธีปัจจุบัน เพื่อสะดวกแก่การอ่านและจัดพิมพ์ ส่วนบางตอนที่ยังเป็นปัญหาหรือยังไม่ชัดเจน ได้จัดพิมพ์ตามต้นฉบับเป็นวงเล็บไว้หลังข้อความในวรรคนั้น ๆ ให้ท่าน ได้ศึกษาตีความเอาเองไว้ด้วยแล้ว

หวังว่าเอกสาร ตำรานกเขาชวาจะเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้สนใจอย่างมากและเหมาะแก่การเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติของสังคมไทยต่อไป ขอเชิญท่านศึกษารายละเอียดจากต้นฉบับปริวรรตในภาคผนวกต่อไป

ภาคผนวกตำราขนกเขาวา

จักแสดงแจจเรื่องปักษาสนอง
ให้ลักเลงเล่นดูว์ทำนอง
จะสืบสองส่องสมนิยมยิน

ในตำราว่าพระยานกการเวก
อยู่ในกลีบเมฆเป็นพระยาราชปักษิน
ไซ้ชนตกลงมาพื้นแผ่นดิน
เป็นสกุณินพื้นผ่าเขาวา

สีเขี้ยวขาวเหลืองเป็นนุเหลืออมปากเปิดและงูตะบอง
ที่เกี่ยวชุ่มซ่อนอยู่ห้วยและเหวผา
เป็นซังแซวอย่างดีมีราคา
เป็นสกุณาให้คุณให้สูญตาย (ใหญ่สุดาย)

กลางวันกลายเป็นราชปักษี
กลางคืนกลายเป็นนาคคณาดี (กล่าวเป็นนาคคณาดี)
เป็นสกุณี่ต่างลักษณะใน

ลักษณะสะกดเพลิงสืบประการ
จะพิสดารไว้ให้แจ้งโดยวิสัย
ปักขาวเส้นหนึ่งดีฟังใจ
สองเส้นไซ้ร่ำค่าล้ำสำเภทอง

หนึ่งสกุณาฝาดินดำระหว่าง (ดำรวาง)
ลายตอกต่างเท้าตัวขาวผ่อง (ตางทาวตัวขาวผ่อง)
จะคุเลืบนั้นเล่าขาวละออง
เป็นคำทองหนักพันตำลึงใน

ชนหน้าผากขาวนวลละออง
อยู่เรือนต้องตำราจะหาไหน
มียศศักดิ์เกิดลาภประไพ
ทำนว่าไว้ค่าแสนตำลึงทอง

นกตัวโตขนงอกในปากนั้น
คำทรัพย์สำหรับอยู่คามา
ทำนตีค่าสินถึงทองปองประมาณ (ประหาร)
คุ้มโทษภัยสิ่งไรไม่พะพาน (คุ้มโทษไฟสิ่งไรไม่พะพาน)
ลาภสการก่อเกื้อบังเกิดมี

ถ้าชนขาวนั้นเล่าล้อมรอบตา
ปากสกุณาหอมเหมือนกระเทียมศรี
ถ้าหอมดังกฤษณาไม่ราศี
สวัสดิเป็นมุงจักรวาล

ราคาห้าถึงทองจงปองหมาย
ใครเลี้ยงไว้จะเป็นสุขเกษมศานต์
จะเพิ่มพูนให้สุนรักษาบาน (จะเพิ่มพูนให้สุนรักษาบาน)
จะฟังชานภิญโญเดโชชัย

เจริญสุขสรรพทุกขจงเหือดหาย
ทั้งลาภได้สารพันกันจิ่งไร (จัญไร)
แมนทำนาคำขายสิ่งอันใด
ได้ตั้งใจชุ่มชื่นทุกคืนวัน (ได้ตั้งใจชุ่มชื่นทุกคืนวัน)

นกตัวโตลายขนเป็นกันหอย (เป็นกอยหอย)
ตัวใหญ่น้อยเท่าแดงเหมือนแกลังสรร (เทาแดง)
ตัวยาวขนตาขาวหรือขยิบขัน (ตัวยาว)
เป็นนรินทร์ต่างลักษณะมี

เป็นเสน่ห์ท้าวพญาเสนามาตย์
ประชากราษฎร์รักใคร่ไม่หน่ายหนี
ถ้ามาดมั่นประเมินค่าสกุณี (ปรหมายคาสักคุณี)
ราคาสีถึงทองเสมอนัก

หนึ่งสกุณีสี่ซิ่นเป็นละออง
ควนไฟสองเท่าแดงขยับซิ่น (พันไฟสองเท่าแดงขยับซิ่น)
เสียงแหบเครื่องก่อเกื้อประกอบกัน
เป็นแมนมั่นตำราไม่ราศี

อยู่เรือนใครเลี้ยงไว้จะได้สุข
ปราศจากทุกข์ขี้เปรมเกษมศรี
เป็นตัวต่อถ้อซิ่นขยันดี
เป็นสกุณีให้คุณไม่สูญตาย (สูญตาย = สูญเปล่า)

เป็นเศรษฐีมีทรัพย์เงินทอง
ด้วยคุณของสกุณีเกือมากเหลือหลาย
ดังได้ดวงเพชรรัตนจำรัสพราย
รักษาไว้เป็นสุขสถาพร

นกตัวโตใช้เสียงเพียงปีแก้ว
จะเจ็ยแจ้วจับไม้ซังอ่อนนอน
สกุณีกระพือซึ่งปีกก่อน
ซิ่นอ่อน ๆ เสียงยี่นไม่ผืนคั้น

เป็นโภคทรัพย์นับค่าพันถึงทอง
ไม่หลอกลองเลี้ยงดูจะฟูเฟื่อง
มิขัดสนจนร้ายระคายเคือง
จะรุ่งเรืองยอดยิ่งทุกสิ่งมี (จรุงเรืองยอดยิ่งทุกสิ่งมี)

หนึ่งชนทางสิบเจ็ดสิบแปดเส้น
เป็นพระยาราชนิกษี
ลักเลงไต่เลียงไว้จะได้ดี
เป็นเศรษฐีคุ้มกันอันตราย

ถ้าชนทางสิบสามเส้นสิบห้าเส้น
เห็นประจักษ์พอรักษา
เป็นพวกพาลบริวารสกุณา (เป็นพวกพานบอริหวนล่สักคุนา)
ไม่มีค่าสรรเสริญเจริญคุณ

แม้หนทางไซ้ไปปกเส้นเดียวโดย
ย่อมคุ้มโทษเกิดลาภไม่สาบสูญ
เลียงไว้ชมสมควรประมวลงมูล
จะเพิ่มพูนเป็นมิ่งมงคลเรือน

ว่านกันนั้นมาแต่รวเมือง
จะพึงเฟื่องด้วยคุณสกุลเถื่อน
ใครเลียงไว้ได้เป็นเศรษฐีเรือน
จะกลั่นเกลื่อนแจจความตามทำนอง

หนึ่งชนขาวเท่าแดงดั่งกุ้งดัม (ทาวแดง)
ดูสขสมต้องลักษณะหา
ชนอ่อน ๆ ปากงอนประหลาดตา
ตำราว่าเหมือนปากนกโนรี

บินกระพือปีกดีทุกที่ขึ้น
เป็นสำคัญแห่งราชบัลลังก์
ใครเลียงไว้ได้สุขแสนทวี
ไม่ย่ำยีโรคภัยสิ่งใดพาน

หนึ่งสกุณาถ้ำขนสร้อยรอบคอ
เป็นตัวคอยรายประสานขาน (เป็นตัวคอยรายประสานขาน)
ค่าแผ่นตะกั่วเลี้ยงไว้ไม่ต้องการ
ถ้ำขนขานตั้งโอสำเภาทอง

จงคิดปองรักษาไว้จะให้ผล
แม้ปีกซ้ายขวานั้นเล่าก็ชาวผ่อง
ตามตำราว่าค่าล้ำสำเภาทอง
บรรทุกของกองแก้วเต็มระวาง

ถ้ำขนฟังมีดังว่าอย่างไร
เป็นวิสัยสกุณาในปากกว้าง
แม้ปีกใหญ่ที่นั่นเล่าชาวกระจ่าง
เป็นอย่างเลิศล้วนนกชวา

ถ้ำขนตั้งสารทวารณี
ท่านว่าดีควรเสาะแสวงหา
เป็นโภคทรัพย์สำหรับอยู่คามา
พิกัดค่าควรกรุงพระนคร

ถ้ำขนตั้งสารพุกุโธ
จะภิญโญผาสุกสมสโมสร
ใครเลี้ยงไว้จะได้สถาพร
ไม่เร้าร้อนค่าแสนตำลึงทอง (ไหนเรารอนคาแสนตำลึงทอง)

ถ้ำขนตั้งสรรพุกุข์ (สรวบฟุกุข์)
กลัวไทรกะทุกุข์พอเลี้ยงได้
ถ้ำวงชี้เวียนขวารักษาไว้
แม้เวียนซ้ายอย่าเอาไว้ไม่เข้าการ

นกตัวใดลายขนเป็นเลขหนึ่ง
ทั้งตัวพร้อมพริ้งเสียงประสาน
ท่านดีค่าสีพื้นสุวรรณบาน (ศรีพื้นสุวรรณบาน)
จะประมาณมูลค่าสกุณี

อีกข้าทาสชายหญิงสิ่งละพัน
จะเท่าทันกับราชบัลลังก์
อยู่เคหาว่าสะกดซึ่งอัคคี
สวัสดิ์เลิศลักษณ์ใน

ดูผิวเนื้อเหลืองเรืองรองดูผ่องฉนั้น
ตั้งสุวรรณภาพพาจะหาไหน
ค่าสกุณีสีถึงทองประไพ
แมนปีกใหญ่ซ้ายปกปีกขวาดี

หนึ่งขนสร้อยคอห่อหุ้มขาวเส้นหนึ่ง
สองเส้นพืงรักษาไม่ราศี
สวัสดิ์เป็นมงคลจักรวาล สำราญเอย ฯ

ลักษณะโทษ

จ๊กกล่าวลักษณะปักษาชาติ
 ชั่วบาทว์ไม่ควรจะรักษา
 จะแข็งแรงให้แจ้งประจักษ์ตา
 ปากสกุนานนั้นหมิ่นอย่ายินดี

ถ้าปากห่างอย่างว่านี่ล่องลม
 อย่าเขยชมเรียกว่าประตู่ผี
 ใครเลี้ยงไว้จ๊กได้รำคาน
 จะอปริยมัวหมองไม่ต้องการ

ฝ่าเท้าแดงขนหลังตั้งนกกออก
 ขนหางอกอากัพอัประหมาน (อับประมาณ)
 ไม่ถึงสิบเส้นร้ายขายประจาน
 อย่าคิดอ่านรักษาจะราคะ

ดินสั่นดินตืดตั้งดินเบ็ด
 ขนทวนเกล็ดจ้อราชปักษี
 ไม่สมสั้นกว่าตัวชั่วสั้นที (ใหม่สมสั้นกะหวาดตัวชั่วสั้นที)
 ปีกนั้นหุ้มกายไม่มีดตัว

ทวารแดงแดงสั้นกว่าตัว (ทวารแดงแดงสั้นกะหวาดตัว)
 อูจาดชั่วตาดำหริด (อูจาดชั่วตาดำหริษ)
 สัตว์ตัวจำพวกเหล่านี้หมิ่นมีพิษ
 อย่าควรคิดรักใคร่เอาไว้เรือน

ใครเลี้ยงนกเหล่านี้ไม่มีสุข
 จะได้ทุกข์จัญไรใครจะเหมือน
 จะมัวหมองเศร้าศรีทุกปีเดือน
 ด้วยสัตว์ตัวเถื่อนร้ายกาจอุบาทว์ปน

จะให้โทษโหดร้ายสามประการ
คือภัยพาลเป็นตัวอุกฤษ
ให้เห็นเหตุอันตรายจลาจล (อุหฺลจลาจล)
จรดลขโมยลักทรัพย์สูญเปล้า

เมื่ออย่างนั้นนานไปจะได้ยาก (เมื่อหยางนั้นนานไปจไดยาก)
เป็นอุปาทว์เพลิงกาพประหารเผา
จะร้อนรนจนสิ้นชีวาเรา
อย่าเลี้ยงเหล่าอุจาดอุปาทว์แรง

แม้จะทำนาหากินไม่เป็นผล
จะขัดสนจนจริงทุกสิ่งแสง (จขัดสนจนจริงทุกแลแสง)
เที่ยวเสาะสารางบายจนขายแรง
ฉันมีแต่งแดร้อยาตฺูเบา (ฉันมีแต่งแดร้อยาตฺูเบา)

หนึ่งราชภัยท้าวพระยาจะมาถึง
ต้องเขียนชิงรายยั้งตั้งเพลิงเผา
ลักเงไตได้เรียนร้อยาตฺูเบา
ไม่เชื่อเราเลี้ยงลงชั้นสูตรดู

ใครจับนกล่าลักษณะนี้
ล้างมือสิ้นยี่ผิวมะกรูดดู (ล้างมือสิ้นยี่ผิวปรกรูดดู)
น้ำเจ็ดปลักตักตามตำราครู (น้ำเจ็ดปลักตักตามตำราครู)
มาล้างดูชำระหมดราศี

น้ำนิมนต์พระสงฆ์ทรงสิกขาบท
มารินรดซัดน้ำจำเริญศรี
จึงจะสิ้นมลทินสะตวกดี
ทำตามทีจึงจะขาดอุปาทว์เอย

ตำรานกเขาชาวจบเท่านี้และเจ้าคะ
นโมตัสส ภควโต อรหโต สัมมา สัมพุทฺธัสส